

ALEXANDRA HLAVÁČKOVÁ,

KULT OSOBNOSTI A DĚTSKÝ ČTENÁŘ. OBRAZ KOMUNISTICKÝCH FUNKCIONÁŘŮ V PERIODIKÁCH PRO DĚTI V LETECH 1948–1955

Ústav českých dějin FF UK, Praha 2017, 67 stran textu + přílohy

Posudek vedoucí bakalářské práce

Alexandra Hlaváčková se ve své bakalářské práci zaměřila na prezentaci komunistických funkcionářů v dětských časopisech na konci čtyřicátých a v první polovině padesátých let 20. století. Jedno z badatelsky stále mimořádně atraktivních témat poválečných dějin – totiž kult osobnosti – tak nahlédla z méně obvyklé perspektivy, kdy se obligátní veřejná prezentace představitelů komunistického režimu přizpůsobuje a modifikuje v přímé závislosti na tematických preferencích a charakteristických způsobech vnímání velmi specifické skupiny recipientů, totiž dětského publika. Výsledkem je zdařilá studie, jejíž autorka úspěšně obohacuje dosavadní nahlížení na téma o nové aspekty a potenciálně i nové akcenty, které případně může ve svém dalším výzkumu dále prohloubit a rozvinout.

Je třeba podotknout, že totéž téma se už stalo předmětem zájmu jiných badatelek a badatelů, a to nejen v oblasti historického výzkumu poválečných dějin, ale i zkoumání v oblasti mediálních studií. Řadu tematicky souvisejících titulů včetně zatím nepublikovaných kvalifikačních prací autorka ostatně prostudovala a využila; při formulování vlastní analýzy zkoumané problematiky se jí přitom podařilo nenásilně propojit mediálně teoretické hledisko s vlastním historickým výzkumem, spočívajícím v systematickém rozboru a vzájemné komparaci jen zdánlivě obdobných textů. Právě zdůraznění rozdílů ve způsobu, jakým jsou na stránkách dětských časopisů prezentováni Josif Vissarionovič Stalin, Klement Gottwald, Vladimír Iljič Lenin, Antonín Zápotocký a Zdeněk Nejedlý pokládám za hlavní přínos práce; citlivé odstínění dílčích rozdílů, k němuž Alexandra Hlaváčková dospěla, totiž umožňuje pochopit některé velmi subtilní stránky dobové propagandy a manipulace, úměrně přizpůsobené chápání dětského čtenáře, a přesto nikoli mechanicky unifikované, ale v detailech naopak značně odlišné. Jde především o analýzu krátkých příběhů z časopisů, ilustrujících údajnou charakterovou, mentální či intelektuální výjimečnost typickou pro komunistické vůdce už v době, kdy oni sami byli ještě dětmi. Někteří z nich vynikají nad „běžné“ děti za všech okolností (Stalin), jiní patří k nadprůměrným, ale nikoli čnicím bezvýhradně nad své okolí (Gottwald), další příležitostně i zlobí a spíše než jako vzory ctností

působí jako sympatičtí uličníci (Lenin). Zůstává samozřejmě otázkou, zda by případné rozšíření pramenné základny např. o knižní produkci pro děti z téže doby tento závěr potvrdilo či nikoli.

Ocenění zaslouží zařazení pasáží o Antonínu Zápotockém a Zdeňkovi Nejedlém. Autoři a autorky tematicky příbuzných výzkumů se zpravidla soustředili na čelné ikony komunistického režimu – totiž na Stalina, Lenina a Gottwalda – zatímco ti ostatní zůstávali stranou jejich pozornosti. Tím spíše je vykročení tímto směrem, které Alexandra Hlaváčková podnikla, velmi užitečné, a to navzdory stručnosti příslušných kapitol. Zvláště partie věnované Zdeňkovi Nejedlému totiž otevírají novou perspektivu – jak představit dětskému čtenáři přitažlivým způsobem muže, který se věkem už dávno vzdálil generaci, již bylo možné prezentovat jako statné, zdravé a všestranně výkonné budovatele komunismu? Odpověď, kterou autorka naznačuje (Nejedlý jako „moudrý stařec, kmet, spíše nežli otec či dědeček“ – srov. s. 57) je podle mého názoru slibným začátkem výzkumu, který by měl určitě pokračovat.

Bakalářskou práci Alexandry Hlaváčkové by jistě bylo možné obsahově, metodologicky i teoreticky prohloubit zohledněním další specializované literatury k tématu, stejně jako by bylo na místě očekávat vycizelovanější formulace některých tvrzení. Hovoří-li autorka při nastínění kořenů kultu osobnosti v českém prostředí (srov. s. 13) v souvislosti s utvářením masarykovského kultu o transformaci kultu císaře Františka Josefa I., je to nepochybně výstižné, ale platí to jen zčásti; zatímco císařův kult zosobňoval především tradici, kontinuitu a konzervativní hodnoty, kult prvního prezidenta samostatného Československa je přinejmenším zčásti zosobněním dynamické změny a vůle k činu („prezident Osloboditel“); jeho plynulá transformace do bezmála monarchické, ale zejména „tatičkovské“ polohy, která Masaryka velmi výrazně přiblížila Františku Josefovi I., byla záležitostí postupného vývoje. Dalším příkladem poněkud zkratkovitého závěru může být naznačení geneze kultu osobnosti vztažené už ke starověku a ke středověku (srov. s. 10). Úcta zvláště ke středověkým panovníkům, stejně jako povaha jejich charismatu, však vyvěrala z výrazně odlišných zdrojů, než jaké mohlo politickým vůdcům propůjčit sekulární 20. století (srov. např. Marc Bloch, *Králové divotvůrci*, Praha 2004).

I když dílčích připomínek tohoto druhu by bylo možné vznést ještě několik, nejde o zásadní výhrady, zpochybňující úroveň předložené práce. Je naopak na místě vyzdvihnout její logickou a dobře zvolenou strukturu, vhodně vybrané přílohy, a v neposlední řadě i formální kvality – je totiž napsána kultivovaným a přitom čtivým stylem. Závěrem dodávám, že předložený text pokládám za příklad kvalitní bakalářské práce. Její autorka prokázala

schopnost kriticky uvažovat a pracovat s odbornou literaturou z oblasti historie a příbuzných oborů i vhodně zvolenou pramennou základnou. Práci Alexandry Hlaváčkové proto ráda doporučuji k obhajobě. Navrhuji ji ohodnotit – navzdory dílčím připomínkám – ještě jako výbornou.

V Praze dne 15. června 2017

Doc. Mgr. Marie Šedivá Koldinská, Ph.D.